

Aneta Wojtusiak

Wyższa Szkoła Ekonomiczno-Humanistyczna

Bielsko-Biała

POSZUKIWANIA KIERUNKÓW ROZWOJU WSPÓŁCZESNEJ POMOCY SPOŁECZNEJ Z WYKORZYSTANIEM ŚRODKÓW UNII EUROPEJSKIEJ

Słowo wstępne

Porozumienie Ramowe o pomocy Wspólnot Europejskich dla Polski (podpisane w 1990 roku) oraz *Układ Europejski* (zawarty w 1991 roku, wszedł w życie 1 lutego 1994 roku) to podstawowe dokumenty nakreślające ramy prawne pomocy ze strony Unii Europejskiej dla Polski. Celem działań pomocowych było z jednej strony wsparcie reform ekonomicznych, z drugiej natomiast złagodzenie społecznych i ekonomicznych kosztów transformacji systemowej i zmian strukturalnych¹.

Jednym ze sposobów wsparcia krajów kandydujących do wejścia we wspólnotę Unii Europejskiej była pomoc przyjmująca

¹ *Nowa Orientacja PHARE. Dotychczasowe rozwiązania organizacyjne i instytucjonalne w zakresie programowania i implementacji programu PHARE w Polsce*, s. 1. <http://europa.edu.pl/portal/index/strony?mainSP=articles&mainSRV=europa&method=955331247&page=attachement&aid=354&latch=0> [dostęp: 14.01.2016].

formę rozmaitych programów, w ramach których przekazywano środki finansowe z budżetu Unii Europejskiej na realizację projektów społecznych i infrastrukturalnych. Taką inicjatywą był program bezzwrotnej pomocy PHARE (*Poland and Hungary: Assistance for Restructuring their Economies*), powstały na mocy Rozporządzenia Rady EWG z 1989 roku². Początkowo działania ukierunkowane były tylko na Polskę oraz Węgry, jednak stopniowo do grupy beneficjentów PHARE (lata 2000–2006) włączano także inne państwa ubiegające się o członkostwo w UE. Celem programu był rozwój zasobów ludzkich oraz struktur krajowych i regionalnych odpowiedzialnych za zatrudnienie. Koncentrowano się na wsparciu: rozwoju przedsiębiorczości, wzrostu możliwości zatrudnienia oraz równości szans mężczyzn i kobiet na rynku pracy³.

Pomiędzy rokiem 2004 a 2006 wsparcie pochodzące z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej dla rozwoju zasobów ludzkich realizowane było m.in. w ramach: Programu Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL, Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego (ZPORR) oraz Sektorowego Programu Operacyjnego Rozwój Zasobów Ludzkich (SPO RZL). Ostatni z wymienionych programów (współfinansowany przez Europejski Fundusz Społeczny) przyjął za cel budowę otwartego, opartego na

² Rozporządzenie Rady (EWG) Nr 3906/89 z dnia 18 grudnia 1989 roku w sprawie pomocy gospodarczej dla Republiki Węgierskiej i Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/ALL/?uri=CELEX:31989R3906> [dostęp: 14.01.2016].

³ *Program Operacyjny Kapitał Ludzki. Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007–2013*, s. 101. <http://www.kapitalludzki.gov.pl/dokumenty/dokumenty-programowe/program-kapital-ludzki/> [dostęp: 14.01.2016].

wiedzy społeczeństwa poprzez zapewnienie warunków do rozwoju zasobów ludzkich w drodze kształcenia, szkolenia i pracy⁴.

Po akcesji Polski w struktury Unii Europejskiej wsparcie realizowano m.in. za pośrednictwem *Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki* (POKL). Stanowił on odpowiedź na wyzwania i zadania, jakie odnowiona Strategia Lizbońska postawiła przed państwami członkowskimi (zwiększenie atrakcyjności Europy jako miejsca do lokowania inwestycji i podejmowania pracy, rozwijanie wiedzy i innowacji oraz tworzenie większej liczby trwałych miejsc pracy). Nazwa „Kapitał Ludzki” odnosiła się do zasobu wiedzy, umiejętności oraz potencjału zawartego z jednej strony w każdym człowieku, z drugiej natomiast w społeczeństwie jako całości. Potencjał ten to zdolność do pracy, adaptacji do zmian w otoczeniu oraz możliwości tworzenia nowych rozwiązań – a zatem rozwój w wymiarze indywidualnym i społecznym. W latach 2007–2013 całość interwencji *Europejskiego Funduszu Społecznego* w Polsce obejmował właśnie *Program Operacyjny Kapitał Ludzki*. POKL wpisywał się w cel główny *Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia 2007–2013*, poprzez działania w obszarze szeroko rozumianej poprawy jakości kapitału ludzkiego i zwiększenie spójności społecznej⁵.

Na łamach niniejszego artykułu przedstawiono inicjatywy podejmowane przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej

⁴ Ibidem, s. 104–105.

⁵ Ibidem, s. 5; 112.

w Bielsku-Białej w latach 2004–2015. Wykorzystując szanse, jakie dawały programy dla kandydatów oraz członków UE, MOPS realizował bowiem rozmaite interesujące i wielokrotnie nagradzane projekty konkursowe oraz systemowe. Wychodziły one naprzeciw faktycznym potrzebom środowisk zagrożonych wykluczeniem społecznym. Działania te umożliwiały wdrażanie aktywnej polityki społecznej, poprzez przesunięcie akcentów z programów socjalnych (zabezpieczających finansowo) na programy uwzględniające aktywną partycypację, inkluzję osób potrzebujących oraz ich otoczenia w różne formy świadczonej im pomocy. Projekty ukierunkowane były m.in. na: wsparcie psychologiczne, podniesienie kwalifikacji (szkolenia aktywizujące i zawodowe), pracę socjalną i działania środowiskowe, badania pełne problemów społecznych, budowanie międzyinstytucjonalnego współdziałania.

Przeciw bezradności – lokalny system wsparcia aktywizacji zawodowej środowisk szczególnie zagrożonych wykluczeniem społecznym w Bielsku-Białej

Komponent regionalny PHARE 2002 Spójność Społeczno-Gospodarcza Rozwój Zasobów Ludzkich (lata 2004–2005) obejmował 13 województw, a projekty ukierunkowane były na aktywizację osób bezrobotnych i zagrożonych bezrobociem (szkolenia, poradnictwo, pośrednictwo) oraz wsparcie osób rozpoczynających działalność gospodarczą (skorzystało ponad 32 tys. osób). Uru-

chomione zostały także fundusze dotacji: 1) Aktywizacja zawodowa młodzieży; 2) Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu; 3) Modernizacja oferty edukacyjnej szkół zawodowych; 4) Dotacje szkoleniowe⁶.

Pierwszym projektem realizowanym przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Bielsku-Białej współfinansowanym ze środków Unii Europejskiej w ramach PHARE 2002 był: „Przeciw bezradności – lokalny system wsparcia aktywizacji zawodowej środowisk szczególnie zagrożonych wykluczeniem społecznym w Bielsku-Białej”. W urzeczywistnieniu założeń omawianego projektu uczestniczył także Powiatowy Urząd Pracy w Bielsku-Białej i Stowarzyszenie Bielskie Centrum Przedsiębiorczości. Rolę jednostki kontraktującej oraz nadzorującej pełniła Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości. Działania podejmowano w okresie od grudnia 2004 roku do listopada 2005 roku, budżet: 231 241 zł⁷. Warto wspomnieć, iż prezentowany projekt był komplementarny względem twardego projektu inwestycyjnego realizowanego w mieście pod nazwą: „Nowa starówka – nowe szanse”, polegającego na rewitalizacji technicznej i wizualnej bielskiej starówki⁸. W 2006 roku projekt „Przeciw bezradności [...]” zdobył zespołową nagrodę specjalną Ministra Pracy i Polityki Społecznej za opraco-

⁶ Ibidem, s. 102–103.

⁷ Załącznik do Uchwały Nr LIX/1860/2006 Rady Miejskiej w Bielsku-Białej z dnia 13 czerwca 2006 roku w sprawie przyjęcia sprawozdania z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Bielsku-Białej w 2005 roku.

⁸ Załącznik do Uchwały Nr XXXI/964/2004 Rady Miejskiej w Bielsku-Białej z dnia 6 lipca 2004 roku w sprawie przyjęcia Programu Rewitalizacji Bielskiej Starówki.a

wanie i skuteczną realizację tego przedsięwzięcia. Celem omawianego projektu było zwiększenie zatrudnienia i szans na znalezienie pracy wśród grup szczególnie zagrożonych wykluczeniem społecznym (w tym: długotrwale bezrobotnych, bezdomnych, uzależnionych od alkoholu po programie leczenia odwykowego i postpenitentów). Grupę docelową stanowili mieszkańcy Bielska-Białej, ze szczególnym uwzględnieniem centrum miasta i starówki. Uczestników objęto wsparciem psychologicznym w celu zredukowania stresu spowodowanego długotrwałym bezrobociem, zmiany postawy z bierno-rozszczeniowej na aktywną oraz rozwoju samodzielności i przejęcia odpowiedzialności za swoją sytuację ekonomiczną. Beneficjenci brali udział w indywidualnych rozmowach wspierająco-doradczych, grupach wsparcia, podnieśli swoje kwalifikacje i nabyli nowe umiejętności, dzięki różnego rodzaju szkoleniom aktywizującym i zawodowym. Wsparciem objęto ogółem 252 osoby⁹.

Aktywność popłaca – wsparcie i aktywizacja osób zagrożonych wykluczeniem społecznym

Na Sektorowy Program Operacyjny Rozwój Zasobów Ludzkich składały się w Polsce dwa priorytety. Pierwszy zdefiniowany został jako aktywna polityka rynku pracy oraz integracji zawodowej i społecznej. Wzmacniano potencjał instytucjonalnej ob-

⁹ Załącznik do Uchwały Nr LIX/1860/2006 [...].

sługi klientów służb zatrudnienia, pomocy społecznej i rynku pracy. Modernizowano także instrumenty umożliwiające poprawę sytuacji osób bezrobotnych na rynku pracy, w tym w szczególności osób: długotrwale bezrobotnych, niepełnosprawnych, pochodzących z grup szczególnego ryzyka, a także kobiet i młodzieży. Drugi priorytet dotyczył rozwoju społeczeństwa opartego na wiedzy. Cele podejmowanych działań to: rozszerzanie dostępu do edukacji i poprawa jej poziomu, a także włączanie w proces edukacji technologii informacyjnych i komunikacyjnych, promocja edukacji w zakresie przedsiębiorczości oraz elastycznych form pracy. Priorytet zakładał także poprawę jakości pracy administracji publicznej (szkolenia) i rozwój kadr nowoczesnej gospodarki i administracji. Wsparciem SPO RZL objęto łącznie w całej Polsce ponad 872 tys. osób¹⁰.

Wykorzystując narzędzia, jakimi dysponował Sektorowy Program Operacyjny Rozwój Zasobów Ludzkich, bielsko-bialski MOPS rozpoczął w styczniu 2007 roku realizację projektu pn. "Aktywność popłaca – wsparcie i aktywizacja osób zagrożonych wykluczeniem społecznym" (Priorytet I Aktywna polityka rynku pracy oraz integracji zawodowej i społecznej, Działanie 1.5 Promocja aktywnej polityki społecznej poprzez wsparcie grup szczególnego ryzyka). Budżet przedsięwzięcia obejmował 462 415 zł, (w tym dotacja z EFS w wysokości 369 932 zł)¹¹.

¹⁰ *Program Operacyjny Kapitał* [...], s. 106.

¹¹ Uchwała Nr II/17/2006 Rady Miejskiej w Bielsku-Białej z dnia 5 grudnia 2006 roku zmieniająca uchwałę w sprawie wyrażenia zgody na realizację projektu

W ramach projektu z różnorodnych form wsparcia skorzystało ogółem 60 osób, w tym: 16 osób długotrwale bezrobotnych, 19 osób długotrwale korzystających z pomocy społecznej, 3 osoby uzależnione od alkoholu poddające się leczeniu oraz 16 osób młodych. Koncentrowano się w głównej mierze na podniesieniu poziomu wiedzy o osobistych predyspozycjach zawodowych oraz motywacji do aktywnego udziału w procesie nabywania nowych kwalifikacji, zwiększających szanse na wejście w rynek pracy. Efektem wsparcia psychologicznego był wzrost samooceny i poczucia własnej wartości oraz aspiracji zawodowych u uczestników projektu, zwiększyła się również ich odporność na stres i motywacja do aktywnego poszukiwania pracy. Beneficjenci nabyli praktyczne umiejętności w zakresie: sporządzania dokumentów aplikacyjnych, autoprezentacji podczas rozmowy kwalifikacyjnej, skutecznego poruszania się po rynku pracy, obsługi komputera i korzystania z Internetu¹².

o nazwie „Aktywność popłaca – wsparcie i aktywizacja osób zagrożonych wykluczeniem społecznym” współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego.

¹² Załącznik do Uchwały Nr X/181/2007 [...]; Załącznik do Uchwały Nr XXVI/675/2008 Rady Miejskiej w Bielsku-Białej z dnia 3 czerwca 2008 roku w sprawie przyjęcia sprawozdania z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Bielsku-Białej w 2007 roku; Załącznik do Uchwały Nr XLII/987/2009 Rady Miejskiej w Bielsku-Białej z dnia 12 maja 2009 roku w sprawie przyjęcia sprawozdania z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Bielsku-Białej w 2008 roku.

Bielsko-Biała łączy ludzi

W 2007 roku Samorząd Miasta Bielska-Białej został finalistą ogólnopolskiego konkursu „Samorządowy Lider Zarządzania 2007 – usługi społeczne. Kultura – Pomoc społeczna – Oświata”, organizowanego przez Związek Miast Polskich, za realizację projektów: „Przeciw bezradności – lokalny system wsparcia aktywizacji zawodowej środowisk szczególnie zagrożonych wykluczeniem społecznym w Bielsku-Białej” oraz „Aktywność popłaca – wsparcie i aktywizacja osób zagrożonych wykluczeniem społecznym”¹³.

Program Operacyjny Kapitał Ludzki wdrażany był w Polsce po jej wstąpieniu do Unii Europejskiej. Celami strategicznymi POKL były: 1) podniesienie poziomu aktywności zawodowej oraz zdolności do zatrudnienia osób bezrobotnych i biernych zawodowo; 2) zmniejszenie obszarów wykluczenia społecznego; 3) poprawa zdolności adaptacyjnych pracowników i przedsiębiorstw do zmian zachodzących w gospodarce; 4) upowszechnienie edukacji społeczeństwa na każdym etapie kształcenia przy równoczesnym zwiększeniu jakości usług edukacyjnych i ich silniejszym powiązaniu z potrzebami gospodarki opartej na wiedzy; 5) zwiększenie potencjału administracji publicznej w zakresie opracowywania polityk

¹³ Załącznik do Uchwały Nr XXVI/675/2008 [...].

i świadczenia usług wysokiej jakości oraz wzmocnienie mechanizmów partnerstwa; 6) wzrost spójności terytorialnej¹⁴.

Na POKL składało się dziewięć priorytetów, realizowanych na poziomie centralnym i regionalnym. Ośrodki pomocy społecznej korzystały w głównej mierze z możliwości, jakie otwierał przed nimi Priorytet VII – Promocja integracji społecznej, zorientowany na: rozwój i upowszechnienie aktywnej integracji poprzez wsparcie dla istniejących podmiotów integracji społecznej; przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i wsparcie ekonomii społecznej poprzez realizację projektów na rzecz integracji społeczno-zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz wykluczonych społecznie¹⁵.

W ramach POKL, Priorytet VII Promocja integracji społecznej, Działanie 7.1 Rozwój i upowszechnianie aktywnej integracji, Poddziałanie 7.1.1 Rozwój i upowszechnianie aktywnej integracji przez ośrodki pomocy społecznej, MOPS w partnerstwie ze Stowarzyszeniem Ludowy Klub Sportowy „Zapora” Wapienica realizował w latach 2008–2015 projekt systemowy pn. „Bielsko-Biała łączy ludzi”. Działania współfinansowano z Europejskiego Funduszu Społecznego.

Grupę docelową stanowiły osoby bezrobotne poszukujące pracy lub niepozostające w zatrudnieniu, w wieku aktywności zawodowej i korzystające ze świadczeń pomocy społecznej. Aktywna

¹⁴ *Program Operacyjny Kapitał [...]*, s. 116.

¹⁵ *Ibidem*, s. 5–6; 157.

integracja odbywała się przy wykorzystaniu instrumentów: aktywizacji zawodowej, aktywizacji edukacyjnej oraz aktywizacji społecznej. Na rzecz uczestników projektu realizowano pracę socjalną (w tym: zawierano kontrakty socjalne) oraz podejmowano działania o charakterze środowiskowym. Integralnym elementem projektu były powstające kolejno Programy Aktywności Lokalnej (PAL) dla osiedli: Wapienica (od 2008 roku), Śródmieście Bielsko (od 2009 roku) i Grunwaldzkiego (od 2011 roku). Programy Aktywności Lokalnej zorientowane były na poprawę sytuacji społeczności lokalnej poszczególnych osiedli poprzez jej aktywizowanie i rozwiązywanie problemów ze szczególnym uwzględnieniem środowisk osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Wśród celów znalazły się także: 1) identyfikacja lokalnych problemów i potrzeb; 2) stworzenie warunków do powstawania lokalnych inicjatyw i ich funkcjonowania na rzecz społeczności lokalnej; 3) zwiększenie dostępu do informacji na temat praw i obowiązków mieszkańców oraz sposobów rozwiązywania ważnych problemów życiowych; 4) wsparcie postaw obywatelskich, poprzez promocję działań prospołecznych, dostęp do informacji, kultury i wiedzy; 5) poprawa jakości życia, poprzez zaspokajanie potrzeb życiowych i wykorzystywanie potencjału zasobów ludzkich i społecznych; 6) wzrost kompetencji społecznych mieszkańców osiedla; 7) zdobywanie i tworzenie nowych zasobów w obrębie społeczności lokalnej poprzez pozyskiwanie nowych zewnętrznych i wewnętrznych źródeł finansowania; 8) powstanie nowych form pracy ze środowi-

skiem lokalnym, poprzez stworzenie grup zadaniowych i samopomocowych¹⁶.

Na terenie osiedli, gdzie wdrażano PAL, działały Punkty Poradnictwa Obywatelskiego (udzielano tam bezpłatnych porad prawnych i socjalnych). Z budżetu projektu finansowano również redakcję kwartalnika „Nasza Wapienica”, który zastąpiono w 2012 roku periodykiem „Czas na Osiedla” (pierwszym w mieście przygotowanym z myślą o mieszkańcach tych trzech dzielnic). Na łamach tych wydawnictw propagowano lokalne informacje oraz popularyzowano wiedzę o lokalnym dziedzictwie kulturowym¹⁷. Organizowano zajęcia sportowe, taneczne oraz teatralne dla dzieci i młodzieży, imprezy integracyjne, edukacyjne i kulturalne (np. Dzień Wapienicy, Uliczna Parada Teatralna, festyn rodzinny na

¹⁶ Załącznik do Uchwały Rady Miejskiej w Bielsku-Białej Nr XXVI/674/2008 z dnia 3 czerwca 2008 roku w sprawie ustalenia Programu Aktywności Lokalnej dla Dzielnic Wapienica w Bielsku-Białej; Załącznik do Uchwały Rady Miejskiej w Bielsku-Białej Nr XLI/957/2009 z dnia 29 kwietnia 2009 roku w sprawie ustalenia Programu Aktywności Lokalnej dla osiedla Wapienica w Bielsku-Białej; Załącznik do Uchwały Rady Miejskiej w Bielsku-Białej Nr XLI/956/2009 z dnia 29 kwietnia 2009 roku w sprawie ustalenia Programu Aktywności Lokalnej dla osiedla Śródmieście Bielsko w Bielsku-Białej; Załącznik do Uchwały Rady Miejskiej w Bielsku-Białej Nr VII/126/2011 z dnia 17 maja 2011 roku w sprawie ustalenia Programu Aktywności Lokalnej dla osiedla Grunwaldzkiego w Bielsku-Białej; Załącznik do Uchwały Rady Miejskiej w Bielsku-Białej Nr VI/70/2015 z dnia 24 marca 2015 roku w sprawie przyjęcia sprawozdania z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Bielsku-Białej w 2014 roku.

¹⁷ Załącznik do Uchwały Rady Miejskiej w Bielsku-Białej Nr XIX/471/2012 z dnia 29 maja 2012 roku w sprawie przyjęcia sprawozdania z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Bielsku-Białej w 2011 roku; Załącznik do Uchwały Rady Miejskiej w Bielsku-Białej Nr XXIX/715/2013 z dnia 26 marca 2013 roku w sprawie przyjęcia sprawozdania z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Bielsku-Białej w 2012 roku.

Grunwaldzkim). Na osiedlach: Wapienica, Śródmieście Bielsko i Grunwaldzkie odbywały się spotkania koalicjantów, w których uczestniczyli przedstawiciele społeczności lokalnej, Policji, Straży Miejskiej i instytucji oświatowych, a także kulturalnych działających na danym terenie. Pracownicy realizujący PAL prezentowali sprawozdania z bieżących działań, ustalano również zadania i plany wspólnych przedsięwzięć dotyczących integracji społecznej. Za realizację Programu Aktywności Lokalnej dla osiedla Wapienica w Bielsku-Białej, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej został wyróżniony w 2009 roku listem gratulacyjnym Ministra Pracy i Polityki Społecznej za wybitne, nowatorskie rozwiązania w zakresie pomocy społecznej¹⁸.

Jak pokazuje tabela, w latach 2008–2015 ze wsparcia w ramach poszczególnych edycji projektu systemowego „Bielsko-Biała łączy ludzi” skorzystało łącznie 896 osób. Zgodnie z obowiązującymi wymogami wszyscy uczestnicy byli klientami MOPS. Oczywistym jest, iż nie sposób policzyć mieszkańców miasta, włączających się w działania środowiskowe, które dostępne były dla każdej chętnej do udziału osoby. W ramach projektu od 2009 roku pracował również doradca ds. osób niepełnosprawnych. Zapewniał on bezpłatne wsparcie w dostępie do informacji dotyczących wszystkich sfer życia osób niepełnosprawnych, a także pomagał

¹⁸ Załącznik do Uchwały Rady Miejskiej w Bielsku-Białej Nr VI/70/2015 [...]; Załącznik do Uchwały Rady Miejskiej w Bielsku-Białej Nr LV/1283/2010 z dnia 11 maja 2010 roku w sprawie przyjęcia sprawozdania z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Bielsku-Białej w 2009 roku.

w korzystaniu z ofert organizacji, instytucji działających na rzecz osób niepełnosprawnych. W ciągu sześciu lat z porad w formie indywidualnych konsultacji stacjonarnych, rozmów telefonicznych, korespondencji e-mailowej oraz w miejscu zamieszkania interesanta skorzystało blisko 6,5 tys. osób. Innym wymiarem pracy doradcy było prowadzenie spotkań informacyjno-edukacyjnych, nawiązywanie oraz rozwijanie współpracy z Zakładami Pracy Chronionej oraz podmiotami działającymi na rzecz osób niepełnosprawnych¹⁹.

Tab. 1. Liczba uczestników oraz budżet projektu: „Bielsko-Biała łączy ludzi” w latach 2008–2015.

I.p	Rok	Liczba uczestników	Budżet
1.	2008	276	1 583 454,12
2.	2009	89	1 175 634,00
3.	2010	67	1 085 116,00
4.	2011	82	1 079 855,08
5.	2012	87	1 021 904,94
6.	2013	87	1 021 904,94
7.	2014	120	1 340 346,00
8.	2015	88	729 036,00
9.	Razem:	896	9 037 251,08

Źródło: opracowanie własne

¹⁹ Załącznik do Uchwały Rady Miejskiej w Bielsku-Białej Nr VI/70/2015 [...].

Interaktywna mapa problemów społecznych Bielska-Białej

Poza projektami zorientowanymi na reintegrację społeczną i zawodową osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, MOPS pozyskał również w trybie konkursowym środki na realizację projektu badawczego pod nazwą „Interaktywna mapa problemów społecznych Bielska-Białej” (Priorytet VII Promocja integracji społecznej, Działanie 7.2 Przeciwdziałanie wykluczeniu i wzmocnienie sektora ekonomii społecznej, Poddziałanie 7.2.1 Aktywizacja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym POKL)²⁰. Projekt ukierunkowany był na zwiększenie efektywności polityki społecznej w Bielsku-Białej poprzez utworzenie punktowych map problemów społecznych poszczególnych trzydziestu jednostek pomocniczych miasta (osiedli). Całkowita wartość przedsięwzięcia wyniosła 384 200,81 zł. Harmonogram realizacji projektu zakładał działania w okresie od lutego 2011 do lipca 2012 roku. Poza inwentaryzacją oraz diagnozą zjawisk i problemów społecznych występujących w poszczególnych osiedlach omawiany projekt: 1) zapewnił różnym podmiotom życia społecznego oraz mieszkańcom dwumiasto dostęp do zintegrowanych informacji wspomagających planowanie lokalnych strategii, programów i projektów rozwiązywania problemów społecznych;

²⁰ Uchwała Rady Miejskiej w Bielsku-Białej Nr LII/1203/2010 z dnia 26 stycznia 2010 roku w sprawie zmiany Uchwały Nr XLVII/1106/2009 Rady Miejskiej w Bielsku-Białej z dnia 22 września 2009 roku w sprawie wyrażenia zgody na realizację przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Bielsku-Białej projektu pn. „Interaktywna mapa problemów społecznych Bielska-Białej”.

2) ułatwił ewaluację skuteczności rozwiązań stosowanych w obszarze lokalnej polityki społecznej. Projekt zakładał przeprowadzenie badań na dwóch płaszczyznach. Pierwszą było poznanie świadomości i opinii mieszkańców Bielska-Białej na temat sytuacji społecznej oraz podstawowych aspektów życia miejskiego. Przeprowadzano zatem wywiady bezpośrednie na próbie ok. 2000 gospodarstw domowych, a jakościowe uzupełnienie stanowiły wywiady z ekspertami-informatorami społecznymi. Druga płaszczyzna badań obejmowała inwentaryzację i diagnozę problemów społecznych na podstawie dokumentacji wybranych instytucji obsługujących mieszkańców miasta. Analizie poddano wszystkie przypadki odnotowane w 2010 roku w kartotekach/archiwach następujących instytucji obsługujących mieszkańców Bielska-Białej: Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej; Powiatowego Urzędu Pracy; Ośrodka Leczenia Uzależnień – Podbeskidzie – Miejskiego Ośrodka Terapii Uzależnień; Specjalistycznego Psychiatrycznego Zespołu Opieki Zdrowotnej – Poradni Terapii Uzależnienia od Alkoholu i Współuzależnienia; Ośrodka Przeciwdziałania Problemom Alkoholowym; Sądu Rejonowego. Łącznie badania objęły 22 150 przypadków. Pozyskane informacje dot. zmiennych społeczno-demograficznych osób dotkniętych różnymi problemami społecznymi naniesione zostały pod postacią punktów na mapy ulicowe miasta, ilustrując tym samym dystrybucję przestrzenną poszczególnych problemów społecznych. Powstały więc mapy ściennie ukazujące osoby: korzystające ze świadczeń pomocy społecznej (i członków ich rodzin),

niepełnosprawne, uzależnione, bezrobotne oraz dorosłe i nieletnie skazane prawomocnym wyrokiem sądu za wykroczenia czy też popełnienie czynów przestępczych. Wśród produktów powstałych w toku realizacji projektu „Interaktywna mapa problemów społecznych Bielska-Białej” wymienić można m.in. 2 500 egzemplarzy recenzowanej publikacji książkowej pt. „Bielsko-Biała. Zjawiska i problemy społeczne 2010: fakty i opinie”²¹ (przedstawiającej wyniki prowadzonych badań); prezentację multimedialną „Atlas problemów społecznych Bielska-Białej”; film pt. „Zjawiska społeczne w Bielsku-Białej”. W 2012 roku odbyło się także seminarium informacyjne celem prezentacji projektu oraz jego rezultatów²².

Budowanie kultury współdziałania instytucji z obszaru zatrudnienia i integracji społecznej poprzez wspólne tworzenie map problemów i zasobów środowiska lokalnego na przykładzie miasta Bielska-Białej

Potencjał Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Bielsku-Białej do realizacji przedsięwzięć partnerskich oraz gotowość do podejmowania innowacyjnych działań stały się widoczne podczas wdrażania kolejnego projektu konkursowego pod

²¹ *Bielsko-Biała. Zjawiska i problemy społeczne 2010: fakty i opinie*, K. Czekaj (red.) Bielsko-Biała 2012.

²² Załącznik do Uchwały Rady Miejskiej w Bielsku-Białej Nr XXIX/715/2013 [...].

nazwą „Budowanie kultury współdziałania instytucji z obszaru zatrudnienia i integracji społecznej poprzez wspólne tworzenie map problemów i zasobów środowiska lokalnego na przykładzie miasta Bielska-Białej” (Priorytet I Zatrudnienie i integracja społeczna, Działanie 1.4 Projekty innowacyjne, POKL). Projektodawcą i liderem partnerstwa był MOPS, natomiast obowiązki partnerów przyjęli na siebie Powiatowy Urząd Pracy i Wyższa Szkoła Administracji. Czas realizacji objął lata 2011–2015, a całkowita wartość podejmowanych działań wyniosła 739 090 zł²³. Celem ogólnym projektu było zwiększenie zakresu i poprawa jakości mechanizmów współpracy pracowników instytucji publicznych i niepublicznych działających w obszarze pomocy i integracji społecznej oraz rynku pracy poprzez wypracowanie systemowego modelu współpracy podczas prowadzonych wspólnie lokalnych diagnoz społecznych²⁴.

Powstały i przetestowany model współpracy, przygotowany został z myślą o pracownikach publicznych i niepublicznych instytucji rynku pracy, pomocy i integracji społecznej oraz NGO działających w tych obszarach. Pierwszym etapem realizacji projektu była organizacja warsztatów dla przedstawicieli poszczególnych ww. typów instytucji i organizacji w zakresie: 1) zakładania zespo-

²³ Uchwała Rady Miejskiej w Bielsku-Białej Nr LXIII/1445/2010 z dnia 9 listopada 2010 roku w sprawie wyrażenia zgody na realizację przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Bielsku-Białej projektu pn. „Budowanie kultury współdziałania instytucji z obszaru zatrudnienia i integracji społecznej poprzez wspólne tworzenie map problemów i zasobów środowiska lokalnego na przykładzie miasta Bielska-Białej”.

²⁴ Załącznik do Uchwały Rady Miejskiej w Bielsku-Białej Nr VI/70/2015 [...].

łów zadaniowych skoncentrowanych na diagnozowaniu problemów społecznych; 2) założeń modelu współpracy instytucji z obszaru pomocy społecznej i rynku pracy w trakcie diagnozy problemów społecznych i zasobów środowiska lokalnego. Efektem tych spotkań było zawiązanie międzysektorowego zespołu ds. diagnozy problemów społecznych. Podczas prac zespołu – wykorzystując program komputerowy opracowany specjalnie na potrzeby realizacji projektu – utworzono elektroniczną mapę problemów społecznych i zasobów miasta Bielska-Białej. Wypracowany model został poddany konsultacjom społecznym podczas debat zorganizowanych w dwunastu wybranych osiedlach. W trakcie spotkań prezentowano również poszczególnym społecznościom wyniki analiz, dotyczących problemów społecznych i zasobów tkwiących w ich środowiskach lokalnych. Wydano recenzowaną publikację książkową pt. „Podręcznik wdrażania modelu współpracy instytucji z obszaru pomocy i integracji społecznej oraz rynku pracy. Problemy i zasoby społeczne – Diagnoza – Mapa interaktywna – Strategie działania”²⁵. Elementem podręcznika był również program szkoleniowy dla kandydatów na członków zespołów ds. diagnoz, w którym zawarto metody dydaktyczne przygotowujące do pracy w tych grupach zadaniowych. W grudniu 2014 roku zorganizowa-

²⁵ M. Szyszka, A. Wojtusiak, M. Polak, A. Kulas, A. Wąsiński, A. Zasada-Chorab, *Podręcznik wdrażania modelu współpracy instytucji z obszaru pomocy i integracji społecznej oraz rynku pracy. Problemy i zasoby społeczne – Diagnoza – Mapa interaktywna – Strategie działania*, Bielsko-Biała 2014.

no konferencję inaugurującą ogólnopolskie upowszechnianie produktów projektu²⁶.

Kierunek Zmiana! Program aktywności społeczno-zawodowej mieszkańców Osiedla Socjalnego – przy ul. Sobieskiego w Bielsku-Białej

Ostatnim przedsięwzięciem realizowanym w okresie programowania 2007–2013²⁷ przez bielsko-bialski Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej był projekt „Kierunek Zmiana! Program aktywności społeczno-zawodowej mieszkańców Osiedla Socjalnego – przy ul. Sobieskiego w Bielsku-Białej” (Priorytet VII Promocja integracji społecznej, Działanie 7.2 Przeciwdziałanie wykluczeniu i wzmocnienie sektora ekonomii społecznej, Poddziałanie 7.2.1 Aktywizacja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, POKL). Wartość projektu w okresie jego realizacji, czyli od czerwca 2014 do czerwca 2015 roku, to 340 505,84 zł²⁸.

Bezpośrednimi beneficjentami było 50 osób (30 kobiet i 20 mężczyzn) zamieszkujących tzw. osiedle socjalne usytuowane na

²⁶ Załącznik do Uchwały Rady Miejskiej w Bielsku-Białej Nr VI/70/2015 [...].

²⁷ Zgodnie z wytycznymi dla realizacji POKL faktyczny czas trwania tego okresu programowania obejmował lata 2007–2015.

²⁸ Uchwała Rady Miejskiej w Bielsku-Białej Nr XLIV/1061/2014 z dnia 26 sierpnia 2014 roku w sprawie zmiany Uchwały Nr XLI/973/2014 Rady Miejskiej w Bielsku-Białej z dnia 29 kwietnia 2014 roku w sprawie wyrażenia zgody na realizację przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Bielsku-Białej projektu pn. „Kierunek-Zmiana! Program aktywności społeczno-zawodowej mieszkańców Osiedla Socjalnego – przy ul. Sobieskiego w Bielsku-Białej”.

terenie jednej z dzielnic dwumiasta – Wapienicy. Poprzez udział w projekcie uczestnicy zagrożeni wykluczeniem społecznym zwiększali szanse efektywnego funkcjonowania zawodowego i społecznej integracji. Podejmowane były działania zmierzające do złagodzenia barier o charakterze finansowym, geograficzno-czasowym oraz psychologiczno-motywacyjnym, z którymi muszą zmierzyć się w swoim codziennym życiu osoby mieszkające na osiedlu socjalnym. Prowadzono diagnozę potencjału zawodowego i społecznego oraz przygotowywano indywidualne plany działania dla każdego uczestnika. Zapewniano wszystkim poradnictwo psychologiczne w formie indywidualnej i grupowej, organizowano kursy zawodowe. Co ciekawe, pięciu beneficjentów odbyło staże u pracodawców, natomiast osiem osób brało udział w programie „Szybki start”, czyli zostało przeszkolonych pod kątem konkretnych wymagań pracodawcy na danym stanowisku pracy, zyskując tym samym uprawdopodobnienie zatrudnienia²⁹.

²⁹ *Sprawozdanie Nr ON.II.0008.2.2015.BS Prezydenta Miasta Bielsko-Biała z dnia 11 sierpnia 2015 roku z realizacji uchwał Rady Miejskiej w Bielsku-Białej za I półrocze 2015 roku (według stanu na dzień 30 czerwca 2015 roku)* <http://bip.um.bielsko.pl/?id=14#Z2V0Q29udGVudCgxNTY3NDcp> [dostęp: 14.01.2016]; Załącznik do Uchwały Rady Miejskiej w Bielsku-Białej Nr VI/70/2015 [...].

Refleksje zamykające

Lata dwudzieste ubiegłego wieku to czas, w którym weszła w życie *Ustawa o opiece społecznej*³⁰. Jej zadaniem było m.in. ujednoczenie zasad udzielania pomocy osobom potrzebującym oraz wyrównanie dysproporcji infrastruktury socjalnej (pomiędzy terenami trzech byłych zaborów). Przedmiotowa ustawa przygotowana została jako akt prawny o charakterze ramowym, natomiast jej dopełnienie miały stanowić dalsze szczegółowe regulacje legislacyjne (np. rozporządzenia dotyczące: zwalczania żebractwa i włóczęgostwa; opiekunów społecznych i komisji opieki społecznej czy w sprawie stowarzyszeń o celach opieki społecznej)³¹. Opieka społeczna rozumiana była jako zaspokajanie ze środków publicznych niezbędnych potrzeb życiowych tych osób, które trwale lub chwilowo własnymi środkami materialnymi lub własną pracą uczynić tego nie mogą, jak również zapobieganie wytwarzaniu się ww. stanu³².

³⁰ Ustawa z dnia 16 sierpnia 1923 roku o opiece społecznej (Dz. U. z 1923 roku Nr 92, poz. 726).

³¹ M. Brenk, *Minęło 90 lat od uchwalenia Ustawy o opiece społecznej w Polsce*, „Praca Socjalna” 2014 nr 1, s. 115, 120; Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 14 października 1927 roku o zwalczaniu żebractwa i włóczęgostwa (Dz. U. z 1927 roku Nr 92, poz. 823); Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 marca 1928 roku o opiekunach społecznych i o komisjach opieki społecznej (Dz. U. z 1928 roku Nr 29, poz. 267); Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej i Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 30 lipca 1924 roku w sprawie stowarzyszeń o celach opieki społecznej (Dz. U. z 1924 roku Nr 70 poz. 682).

³² Art. 1–2. Ustawy z dnia 16 sierpnia 1923 roku o opiece [...].

Pojęcie „opieka społeczna” zostało zastąpione w 1990 roku znacznie szerszym terminem „pomoc społeczna”. Wedle obowiązującej aktualnie ustawy jest to instytucja polityki społecznej państwa, mająca na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Za organizację pomocy społecznej odpowiadają organy administracji rządowej i samorządowej, współpracując w tym zakresie, na zasadzie partnerstwa, z organizacjami społecznymi i pozarządowymi, Kościołem Katolickim, innymi kościołami, związkami wyznaniowymi oraz osobami fizycznymi i prawnymi. Pomoc społeczna wspiera osoby i rodziny w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwia im życie w warunkach odpowiadających godności człowieka³³. Zgodnie z zapisami *Ustawy o pomocy społecznej*, do zadań własnych gminy należy m.in. opracowanie i realizacja gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup podwyższonego ryzyka, jak również podejmowanie innych zadań z zakresu pomocy społecznej wynikających z rozeznaczonych potrzeb gminy, w tym tworzenie i realizacja programów osłonowych³⁴. W świetle dotychczasowych rozważań, współcześnie poj-

³³ Vide: Art. 2–4, 7, 36. Ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (Dz. U. z 2015 poz. 163).

³⁴ Art. 17. Ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy [...].

mowana pomoc społeczna jawi się więc nie tylko jako system wypłacania świadczeń, ale działalność wymagająca również podejścia strategicznego, opartego na rzetelnej diagnozie – podejmowane działania muszą bowiem odpowiadać faktycznym potrzebom środowisk zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Unia Europejska – jak trafnie konstatuje Włodzimierz Anioł – jako specyficzny system polityczny, jest z jednej strony organizacją międzynarodową czy instrumentem państw członkowskich, z drugiej zaś nową jakościowo strukturą, przekraczającą ich suwerenność i rekonstruuje ją na szczeblu ponadnarodowym. Zdaniem wspomnianego autora, europeizacja krajowej polityki społecznej ma charakter wielowątkowy, obejmujący transformację w rozmaitych sferach: systemu prawa, instytucji, strategii, procedur formułowania polityki i zarządzania, stylu i zachowań elit rządzących, przekonań i wyobrażeń społecznych³⁵.

W zasadzie, o jakościowym zwrocie w podejściu do polityki społecznej w kraju należy mówić właśnie w kontekście akcesji Polski do Unii Europejskiej. Ta swoista europeizacja rozpoczęła się od adaptacji istniejących rozwiązań legislacyjnych do wymogów UE, co skutkowało koniecznością przyjęcia europejskich standardów socjalnych i systemów zabezpieczenia społecznego stosowanych w państwach Wspólnoty Europejskiej. Europeizacja rozwiązań – wpływająca na zwiększenie dynamiki działań w obszarze

³⁵ W. Anioł, *Europejska polityka społeczna – podejście teoretyczne*, „Polityka Społeczna” 2010 nr 2, s. 2–3.

polityki społecznej – polegała m.in. na zmianie paradygmatu. Model pasywny ewoluował w stronę aktywizującej polityki i pomocy społecznej, widoczny stał się również rozwój rozwiązań typu *flexicurity* czy *workfare state* oraz stopniowe wdrażanie elementów polityki równościowej³⁶.

Jednym z narzędzi wykorzystywanych w procesie przemiany oraz rozwoju polityki i pomocy społecznej były fundusze strukturalne (przed i poakcesyjne), które wspierając wzrost gospodarczy i tworzenie nowych miejsc pracy, wzmacniają konkurencyjność regionów. Co prawda wytyczne strategiczne powstają na poziomie europejskim, jednakże konkretne fundusze są prawie w całości administrowane na poziomie krajowym i regionalnym w każdym państwie członkowskim, zapewniając tym samym wiele możliwości finansowania dla podmiotów lokalnych i regionalnych³⁷.

Jak pokazuje przykład Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Bielsku-Białej, realizacja projektów współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej otwiera drogę dla wdrażania aktywnej polityki społecznej. Wykorzystanie funduszy strukturalnych wpłynęło na reorganizację wewnętrzną systemu pomocy społecznej, oznaczającą wdrażanie rozwiązań w większym niż dotychczas stopniu łączących politykę pomocy społecznej z polityką rynku

³⁶ M. Grewiński, *Transformacja polityki społecznej w Polsce na tle europeizacji rozwiązań socjalnych*, „Problemy Polityki Społecznej. Studia i Dyskusje” 2012 nr 19, s. 34.

³⁷ *Zatrudnienie i sprawy społeczne* <http://bookshop.europa.eu/pl/zatrudnienie-i-sprawy-spo-eczne-pbNA0614042/?CatalogCategoryID=sciep2OwkgkAAAE.xjhtLxJz> [dostęp: 14.01.2016].

pracy. Co więcej, MOPS wykorzystał szansę i rozwinął obszar działań aktywizacyjnych, zwiększając inkluzję osób potrzebujących oraz ich otoczenia w różne formy świadczonej im pomocy. Klienci zaczęli brać większą odpowiedzialność za rozwiązywanie swoich życiowych problemów³⁸. Projekty – poprzez swoją wielowymiarowość – z jednej strony zapewniały uczestnikom podniesienie kwalifikacji (szkolenia aktywizujące i zawodowe), z drugiej natomiast wsparcie psychologiczne i reintegrację społeczną. Ponadto, realizacja programów aktywności lokalnej doprowadziła do: konsolidacji pracowników placówek oświatowych i pomocowych działających na obszarach objętych PAL; powstała sieć komunikacji społecznej między instytucjami w mieście; nastąpił wzrost samoświadomości mieszkańców osiedla socjalnego i zwiększenie ich aktywności w działaniach podejmowanych na rzecz integracji społeczności lokalnej³⁹. Można zatem powiedzieć, iż rozpoczęto proces wdrażania idei lokalności, rozumianej jako współdziałanie na rzecz integracji społecznej przy rozwiązywaniu problemów oraz upodmiotowienie klientów pomocy społecznej, polegające na ich partycypacji w działaniach umożliwiających zaistnienie korzystnej

³⁸ Vide: M. Grewiński, *Wielosektorowa polityka społeczna. O przeobrażeniach państwa opiekuńczego*, Warszawa 2009, s. 266.

³⁹ A. Wojtusiak, *Realizacja Programu Aktywności Lokalnej dla osiedla Wapienica przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Bielsku-Białej*, (w:) *Dobre praktyki w projektach realizowanych przez instytucje pomocy i integracji społecznej województwa śląskiego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki współfinansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego*, ROPS w Katowicach (oprac.), Katowice 2010, s. 22–23.

zmiany⁴⁰. W podejmowanych działaniach przełamywano bariery o charakterze prawnym, organizacyjnym i mentalnym, pojawiające się na płaszczyźnie współpracy międzyinstytucjonalnej oraz międzysektorowej, wypracowując modelowe rozwiązania w obszarze kooperacji podmiotów pomocy, integracji społecznej i rynku pracy.

BIBLIOGRAFIA

Anioł W., *Europejska polityka społeczna – podejście teoretyczne*, „Polityka Społeczna” 2010 nr 2.

Bielsko-Biała. Zjawiska i problemy społeczne 2010: fakty i opinie, K. Czekaj (red.) Bielsko-Biała 2012.

Brenk M., *Minęło 90 lat od uchwalenia Ustawy o opiece społecznej w Polsce*, „Praca Socjalna” 2014 nr 1.

Grewiński M., *Wielosektorowa polityka społeczna. O przeobrażeniach państwa opiekuńczego*, Warszawa 2009.

Grewiński M., *Transformacja polityki społecznej w Polsce na tle europeizacji rozwiązań socjalnych*, „Problemy Polityki Społecznej. Studia i Dyskusje” 2012 nr 19.

Mikulski J., *Metodyka pracy socjalnej – działania profilaktyczne*, (w:) *Praca socjalna w środowisku lokalnym*. M. Bąkiewicz, M. Grewiński (red.), Warszawa 2009.

Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej i Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 30 lipca 1924 roku w sprawie

⁴⁰ J. Mikulski: *Metodyka pracy socjalnej – działania profilaktyczne*, (w:) *Praca socjalna w środowisku lokalnym*, M. Bąkiewicz, M. Grewiński (red.), Warszawa 2009, s. 11.

stowarzyszeń o celach opieki społecznej (Dz. U. z 1924 roku Nr 70 poz. 682).

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 14 października 1927 roku o zwalczaniu żebractwa i włóczęgostwa (Dz. U. z 1927 roku Nr 92, poz. 823).

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 marca 1928 roku o opiekunach społecznych i o komisjach opieki społecznej (Dz. U. z 1928 roku Nr 29, poz. 267).

Szyszka M., Wojtusiak A., Polak M., Kulas A., Wąsiński A., Zasada-Chorab A., *Podręcznik wdrażania modelu współpracy instytucji z obszaru pomocy i integracji społecznej oraz rynku pracy. Problemy i zasoby społeczne – Diagnoza – Mapa interaktywna – Strategie działania*, Bielsko-Biała 2014.

Uchwała Nr II/17/2006 Rady Miejskiej w Bielsku-Białej z dnia 5 grudnia 2006 roku zmieniająca uchwałę w sprawie wyrażenia zgody na realizację projektu o nazwie „Aktywność popłaca – wsparcie i aktywizacja osób zagrożonych wykluczeniem społecznym” współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego.

Uchwała Nr LII/1203/2010 Rady Miejskiej w Bielsku-Białej z dnia 26 stycznia 2010 roku w sprawie zmiany Uchwały Nr XLVII/1106/2009 Rady Miejskiej w Bielsku-Białej z dnia 22 września 2009 roku w sprawie wyrażenia zgody na realizację przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Bielsku-Białej projektu pn. „Interaktywna mapa problemów społecznych Bielska-Białej”.

Uchwała Nr LXIII/1445/2010 Rady Miejskiej w Bielsku-Białej z dnia 9 listopada 2010 roku w sprawie wyrażenia zgody na realizację przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Bielsku-Białej projektu pn. „Budowanie kultury współdziałania instytucji z obszaru zatrudnienia i integracji społecznej poprzez wspólne tworzenie map problemów i zasobów środowiska lokalnego na przykładzie miasta Bielska-Białej”.

Uchwała Nr XLIV/1061/2014 Rady Miejskiej w Bielsku-Białej z dnia 26 sierpnia 2014 roku w sprawie zmiany Uchwały Nr XLI/973/2014 Rady Miejskiej w Bielsku-Białej z dnia 29 kwietnia 2014 roku w sprawie wyrażenia zgody na realizację przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Bielsku-Białej projektu pn. „Kierunek-Zmiana! Program aktywności społeczno-zawodowej mieszkańców Osiedla Socjalnego – przy ul. Sobieskiego w Bielsku-Białej”.

Ustawa z dnia 16 sierpnia 1923 roku o opiece społecznej (Dz. U. z 1923 roku Nr 92, poz. 726).

Ustawa z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (Dz. U. z 2015 poz. 163).

Wojtusiak A., *Realizacja Programu Aktywności Lokalnej dla osiedla Wapienica przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Bielsku-Białej*, (w:) *Dobre praktyki w projektach realizowanych przez instytucje pomocy i integracji społecznej województwa śląskiego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki współfi-*

nansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego, ROPS w Katowicach (oprac.), Katowice 2010.

Załącznik do Uchwały Nr LIX/1860/2006 Rady Miejskiej w Bielsku-Białej z dnia 13 czerwca 2006 roku w sprawie przyjęcia sprawozdania z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Bielsku-Białej w 2005 roku.

Załącznik do Uchwały Nr XXXI/964/2004 Rady Miejskiej w Bielsku-Białej z dnia 6 lipca 2004 roku w sprawie przyjęcia Programu Rewitalizacji Bielskiej Starówki.

Załącznik do Uchwały Nr X/181/2007 Rady Miejskiej w Bielsku-Białej z dnia 5 czerwca 2007 roku w sprawie przyjęcia sprawozdania z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Bielsku-Białej w 2006 roku.

Załącznik do Uchwały Nr XXVI/675/2008 Rady Miejskiej w Bielsku-Białej z dnia 3 czerwca 2008 roku w sprawie przyjęcia sprawozdania z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Bielsku-Białej w 2007 roku.

Załącznik do Uchwały Rady Miejskiej w Bielsku-Białej Nr XXVI/674/2008 z dnia 3 czerwca 2008 roku w sprawie ustalenia Programu Aktywności Lokalnej dla Dzielnicy Wapienica w Bielsku-Białej.

Załącznik do Uchwały Rady Miejskiej w Bielsku-Białej Nr XLI/956/2009 z dnia 29 kwietnia 2009 roku w sprawie ustalenia Programu Aktywności Lokalnej dla osiedla Śródmieście Bielsko w Bielsku-Białej.

Załącznik do Uchwały Rady Miejskiej w Bielsku-Białej Nr XLI/957/2009 z dnia 29 kwietnia 2009 roku w sprawie ustalenia Programu Aktywności Lokalnej dla osiedla Wapienica w Bielsku-Białej;

Załącznik do Uchwały Nr XLII/987/2009 Rady Miejskiej w Bielsku-Białej z dnia 12 maja 2009 roku w sprawie przyjęcia sprawozdania z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Bielsku-Białej w 2008 roku.

Załącznik do Uchwały Rady Miejskiej w Bielsku-Białej Nr LV/1283/2010 z dnia 11 maja 2010 roku w sprawie przyjęcia sprawozdania z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Bielsku-Białej w 2009 roku.

Załącznik do Uchwały Rady Miejskiej w Bielsku-Białej Nr VII/126/2011 z dnia 17 maja 2011 roku w sprawie ustalenia Programu Aktywności Lokalnej dla osiedla Grunwaldzkiego w Bielsku-Białej.

Załącznik do Uchwały Rady Miejskiej w Bielsku-Białej Nr XIX/471/2012 z dnia 29 maja 2012 roku w sprawie przyjęcia sprawozdania z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Bielsku-Białej w 2011 roku.

Załącznik do Uchwały Rady Miejskiej w Bielsku-Białej Nr XXIX/715/2013 z dnia 26 marca 2013 roku w sprawie przyjęcia sprawozdania z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Bielsku-Białej w 2012 roku.

Załącznik do Uchwały Rady Miejskiej w Bielsku-Białej Nr VI/70/2015 z dnia 24 marca 2015 roku sprawie przyjęcia sprawozdania z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Bielsku-Białej w 2014 roku.

ŹRÓDŁA INTERNETOWE

Nowa Orientacja PHARE. Dotychczasowe rozwiązania organizacyjne i instytucjonalne w zakresie programowania i implementacji programu PHARE w Polsce <http://europa.edu.pl/portal/index/strony?mainSP=articles&mainSRV=europa&method=955331247&page=attachement&aid=354&latch=0> [dostęp: 14.01.2016].

Program Operacyjny Kapitał Ludzki. Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007–2013 <http://www.kapitalludzki.gov.pl/dokumenty/dokumenty-programowe/program-kapital-ludzki/> [dostęp: 14.01.2016].

Rozporządzenie Rady (EWG) Nr 3906/89 z dnia 18 grudnia 1989 roku w sprawie pomocy gospodarczej dla Republiki Węgierskiej i Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/ALL/?uri=CELEX:31989R3906> [dostęp: 14.01.2016].

Sprawozdanie Nr ON.II.0008.2.2015.BS Prezydenta Miasta Bielsko-Biała z dnia 11 sierpnia 2015 roku z realizacji uchwał Rady Miejskiej w Bielsku-Białej za I półrocze 2015 roku (według stanu na dzień 30 czerwca 2015 roku) <http://bip.um.bielsko.pl/?id=14#Z2V0Q29udGVudCgxNTY3NDcp> [dostęp: 14.01.2016].

Zatrudnienie i sprawy społeczne <http://bookshop.europa.eu/pl/zatrudnienie-i-sprawy-spo-eczne-pbNA0614042/?CatalogCategoryID=sciep2OwkgkAAAE.xjhtLxJz> [dostęp: 14.01.2016].

TABELE

Tabela 1. Liczba uczestników oraz budżet projektu: „Bielsko-Biała łączy ludzi” w latach 2008–2015.

Streszczenie

Pomiędzy rokiem 2004 a 2006 wsparcie pochodzące z funduszy strukturalnych UE dla rozwoju zasobów ludzkich realizowane było m.in. w ramach: Programu Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL, Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego (ZPORR) oraz Sektorowego Programu Operacyjnego Rozwój Zasobów Ludzkich (SPO RZL). Po akcesji Polski w struktury Unii Europejskiej wsparcie przyjęło postać m.in. Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (POKL). Stanowił on odpowiedź na wyzwania, jakie odnowiona Strategia Lizbońska postawiła przed państwami członkowskimi. Nazwa „Kapitał Ludzki” odnosiła się do zasobu wiedzy, umiejętności oraz potencjału zawartego z jednej strony w każdym człowieku, z drugiej natomiast w społeczeństwie, jako całości. Potencjał ten to zdolność do pracy i adaptacji do zmian w otoczeniu oraz możliwości tworzenia nowych rozwiązań – a zatem rozwój w wymiarze indywidualnym i społecznym. Instytucje pomocy i integracji społecznej – wykorzystując szanse, jakie dawały programy dla kandydatów oraz członków UE – realizowały projekty konkursowe oraz systemowe. Działania te umożliwiały wdrażanie aktywnej polityki społecznej poprzez przesunięcie akcentów z programów socjalnych (zabezpieczających finansowo) na programy uwzględniające aktywną partycypację, inkluzję osób potrzebujących oraz ich otoczenia w różne formy świadczonej im pomocy.

W artykule przedstawiono projekty realizowane przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Bielsku-Białej współfinansowane ze środków Unii Europejskiej:

1. „Przeciw bezradności – lokalny system wsparcia aktywizacji zawodowej środowisk szczególnie zagrożonych wykluczeniem społecznym w Bielsku-Białej” (252 uczestników) – wsparcie psychologiczne, podniesienie kwalifikacji (szkolenia aktywizujące i zawodowe). Działania komplementarne dla projektu inwestycyjnego: „Nowa starówka – nowe szanse” (rewitalizacja techniczna i wizualna bielskiej starówki).
2. „Aktywność popłaca – wsparcie i aktywizacja osób zagrożonych wykluczeniem społecznym” (60 uczestników oraz 103 pracowników MOPS) – wsparcie psychologiczne, podniesienie kwalifikacji (szkolenia aktywizujące i zawodowe).
3. „Bielsko-Biała łączy ludzi” (896 uczestników) – aktywna integracja (aktywizacja zawodowa, edukacyjna, społeczna), praca socjalna i działania środowiskowe. Integralnym elementem były Programy Aktywności Lokalnej dla osiedli: Wapienica, Śródmieście Bielsko i Grunwaldzkiego. Działały trzy Punkty Poradnictwa Obywatelskiego, wydawano kwartalniki „Nasza Wapienica” oraz „Czas na Osiedla”, zapewniano bezpłatne poradnictwo prawne, organizowano imprezy kulturalne, integracyjne i sportowe.
4. „Interaktywna mapa problemów społecznych Bielska-Białej” – projekt badawczy obejmujący: a) badanie świadomości i opinii

mieszkańców Bielska-Białej na temat sytuacji społecznej oraz podstawowych aspektów życia miejskiego (2 000 gospodarstw domowych); b) badania pełne problemów społecznych na podstawie dokumentacji instytucji obsługujących mieszkańców miasta (22 150 osób); wydano recenzowaną publikację prezentującą wyniki badań.

5. „Budowanie kultury współdziałania instytucji z obszaru zatrudnienia i integracji społecznej poprzez wspólne tworzenie map problemów i zasobów środowiska lokalnego na przykładzie miasta Bielska-Białej” – wypracowano model współpracy instytucji; utworzono program komputerowy do analizy danych i ich prezentacji pod postacią map punktowych; powstał międzysektorowy zespół ds. diagnozy problemów społecznych; opracowano program szkoleniowy dla kandydatów na członków zespołów ds. diagnoz; wydano recenzowany podręcznik wdrażania wypracowanego modelu współpracy.
6. „Kierunek Zmiana! Program aktywności społeczno-zawodowej mieszkańców Osiedla Socjalnego – przy ul. Sobieskiego w Bielsku-Białej” (50 uczestników) – diagnoza potencjału zawodowego i społecznego, poradnictwo psychologiczne, kursy zawodowe, staże u pracodawców, program „Szybki start” (przeszkolenie kandydata na pracownika do wymagań pracodawcy na danym stanowisku).

Słowa kluczowe: Program Operacyjny Kapitał Ludzki, POKL, Europejski Fundusz Społeczny, EFS, projekty systemowe, projekty konkursowe, Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007–2013, Unia Europejska, pomoc przedakcesyjna, pomoc społeczna, aktywna polityka społeczna

Summary

Between 2004 and 2006, the financial support from the Structural Funds of the European Union for the development of human resources was provided within the scope of, inter alia, EQUAL Community Initiative, the Integrated Operational Programme for Regional Development, and the Sectoral Operational Programme for the Development of Human Resources. After the accession of Poland to the structures of the European Union, the support transformed into Human Capital Operational Programme (HCOP), among other things. It constituted a response to the challenges posed to the member states by the renewed Lisbon Strategy. The phrase “human capital” referred to knowledge resources, skills, and potential present both in every individual and in the society as a whole. This potential is the capability to work, to adapt to changes in one’s environment, as well as the ability to create new solutions – hence, the development on both personal and social level. Taking advantage of the opportunities provided by the programmes for the candidates and members of the EU, the institutions for

support and social integration carried out some systemic and competition projects. Such steps allowed for the implementation of active social policy by means of a shift from social welfare programmes (making provisions for financial security) to programmes that take into account the active participation as well as inclusion of the needy and their environment in multifarious forms of assistance provided.

In this article, the following projects launched by the Municipal Social Welfare Centre in Bielsko-Biała and co-financed by the European Union were presented:

1. “Against helplessness – the local system supporting labour market re-entry for the communities particularly prone to social exclusion in Bielsko-Biała” (252 participants) – psychological aid, acquiring qualification (development and vocational courses). Complementary activities for the investment project: “The new old town – new opportunities” (technical and visual revitalisation of the old town of Bielsko).
2. “Activity pays – support and labour market re-entry plan for people prone to social exclusion” (60 participants and 103 workers of the Municipal Social Welfare Centre) – psychological aid, obtaining qualification (development and vocational courses).
3. “Bielsko-Biała connects people” (896 participants) – active integration (vocational, educational, and social re-entry programmes), social work, and environmental activities. Its inte-

gral part was the Programme of Local Activity for the following housing estates: Wapienica, Śródmieście Bielsko, and Grunwaldzkie. There were three operating Points of Civic Advisory Services, the quarterlies “Nasza Wapienica” and “Czas na osiedla” were issued, free legal guidance was offered, and cultural, integrative, and sports events were organised.

4. “The interactive map of social problems of Bielsko-Biała” – the research project comprising: a) a survey on the citizens’ awareness of and opinions on social situation and fundamental aspects of urban life (2 000 households); b) an extensive research into social problems on the basis of documentation from the institutions serving the inhabitants of Bielsko-Biała (22 150 people); a reviewed publication presenting the results of the research was issued.
5. “Creating a culture of inter-institutional cooperation in the employment area and social integration through the collaborative creation of dot maps and local environmental resources maps exemplified by Bielsko-Biała” – a model of inter-institutional cooperation was developed; a computer program for data analysis and their presentation by means of dot maps was designed; the inter-sectoral Team for diagnosis of social problems was created; a training programme for candidates applying for diagnostic teams membership was implemented; a reviewed manual for the implementation of the developed cooperation model was issued.

6. “Direction: Change! Social and vocational activity programme of the dwellers of social housing – Sobieskiego Street in Bielsko-Biała (50 participants) – identification of vocational and social potential, psychological aid, vocational courses, placements at different workplaces, “Fast start” programme (candidate training for a worker or an employee suitable for the position and job requirements).

Keywords: Operational Programme Human Capital, OPHC, European Social Fund, ESF, systemic projects, competition projects, National Strategic Reference Framework 2007–2013, European Union, pre-accession assistance, social welfare, active social policy

Aneta Wojtusiak, doktorantka Uniwersytetu Wrocławskiego, absolwentka studiów doktoranckich (UŚ), magister pedagogiki resocjalizacyjnej (UJ). Od 2009 roku współzarządza Działem ds. Programów, Projektów Unijnych, Badań i Strategii w MOPS w Bielsku-Białej. Prowadzi organizację szeroko rozumianych analiz i badań społecznych, koordynuje Ocenę zasobów pomocy społecznej. Członek zespołu przygotowującego Strategię Rozwiązywania Problemów Społecznych Bielska-Białej na lata 2009–2013 oraz 2014–2020. Posiada wieloletnie doświadczenie we wdrażaniu projektów współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej. Autorka publikacji dotyczących: tożsamości, społeczności lokalnych, polityki społecznej i pracy socjalnej oraz problemów społecznych. Współautorka pierwszego w Polsce podręcznika wdrażania modelu współpracy instytucji z obszaru pomocy i integracji społecznej oraz rynku pracy.